

Lev
med
konst

Rekommendation för att förbättra tillgång och tillgänglighet till konst och kultur inom social- och hälsovården

– inklusive främjande av hälsa och välfärd

Med denna **rekommendation** ger familje- och omsorgsminister Annika Saarikko och Europa-, kultur- och idrottsminister Sampo Terho riktlinjer för eftersträlvade åtgärder för att främja tillgången och tillgänglighet till konst och kultur inom social- och hälsovården. De här målen har man kommit överens om i regeringsprogrammet tillsammans med mål för att främja välfärd och hälsa. Genom åtgärderna ökar befolkningens välbefinnande. Samtidigt stärks delaktigheten och deltagandet i kulturen.

Med tanke på att förankra konst- och kulturverksamheten i social- och hälsovårdsreformens strukturer är det väsentligt att landskapen och kommunerna utarbetar mål för tillgång till konst och kultur och tillgängligheten till dem och att de integrerar målen i sin planering, verksamhet och uppföljning. Dessutom ska social- och hälsovården systematiskt reservera anslag för konst- och kulturverksamhet.

Detta dokument innehåller rekommendationer till landskapen och kommunerna samt förslag till konkreta åtgärder. Det är riktat till landskapens och kommunernas politiska och operativa ledning samt till de tjänstemän som bereder ärenden som gäller konst och kultur. I de föreslagna åtgärderna har man beaktat hur verksamhetsfältet ändras i och med landskapsreformen samt social- och hälsovårdsreformen. Åtgärderna omfattar hela social- och hälsovårdens fält och samtliga befolkningsgrupper.

Exempel på hur man använder konst och kultur som en del av social- och hälsovården och för att främja människors välfärd och hälsa:

1. Konsten som en del av livsmiljön. I byggprojekt träffas avtal om konstanskaffningar, t.ex. om verk som lämpar sig för fasaden eller de allmänna lokalerna i ett sjukhus.
2. Handledd konst- och kulturverksamhet. Detta betyder t.ex. att en danskonstnär upp-söker ett servicehus för att regelbundet erbjuda de boende en handledd danstimme eller att en gemenskapskonstnär arrangerar inkluderande verksamhet för de boende.
3. Användningen av tillämplad konst på ett mer specifikt plan. På t.ex. barnsjukhus har man använt sjukhusclowner för att göra det enklare för barn att förhålla sig till och orientera sig inför ett ingrepp.
4. Stöd till hobbyverksamhet på eget initiativ och deltagande. Barnrådgivningen kan ge en stödbehövande familj en kulturemiss, som berättigar till en cirkusupplevelse. Alternativt erbjuds annan verksamhet som familjen i vanliga fall inte kan ta del av. En familj eller en enskild klient får av socialvården ett kulturpass, som berättigar familjen eller klienten att på eget initiativ delta i ett kulturevenemang eller en viss hobbyverksamhet. Deltagande i kultur kan främjas också genom att en följeslagare eller en stödperson erbjuds stödbehövande för att möjliggöra en kulturupplevelse.
5. Möjlighet att uppleva konst i dess olika former. Teaterföreställningar, konserter, dansverk och konstevenemang presenteras t.ex. på vårdanstalter. Vidare sänker man tröskeln för intresserade att med hjälp av digitala kanaler uppleva konst.

Rekommendationer till landskapen

Framöver är det landskapen som svarar för arrangemangen kring social- och hälsovården. Därtill ska landskapen bistå kommunerna i arbetet för att främja kommuninvånarnas välfärd och hälsa. Landskapet ansvarar också för samordningen av sådana kulturellerade program och utvecklingsåtgärder som omfattar landskapets egen verksamhet t.ex. i fråga om finansieringen.¹ Den strategiska ledningen av verksamheten i landskapet är ett centralt redskap för att öka konstens och kulturens andel i social- och hälsovårdens strukturer och för att främja konstens och kulturens tillgänglighet. Den konst- och kulturverksamhet som genomförs inom social- och hälsovården ska vara ett led i planeringen och uppföljningen av landskapets verksamhet och ekonomi samt i rapporteringen om dessa. För att landskapet ska kunna köpa sådana konst- och kulturtjänster som social- och hälsovården behöver måste de dels utgöra en del av serviceutbudet, dels ha införts i servicestrategin.

Föreslagna åtgärder

- Landskapen integrerar sådan konst- och kulturverksamhet som genomförs inom social- och hälsovården i landskapsstrategin, planeringen av arrangemangen, servicestrategin och i servicelöftet.
- Den konst- och kulturverksamhet som främjar välfärd och hälsa beaktas i fördelningen av resurserna så att en del av landskapens driftsekonomiska utgifter riktas till det här ändamålet.
- I serviceavtalen och i samarbetsavtalen om tjänster i kontaktytorna ingår den konst- och kulturverksamhet som social- och hälsovården verkställer enligt servicestrategin.
- För landskapens strukturer för främjande av hälsa och välfärd utnämns en ansvarsperson med uppgift att samordna konst- och kulturverksamheten och integrera den i social- och hälsovården.
- I de avtal som ingås med producenterna av social- och hälso-tjänster tar landskapen in som ett kvalitetskriterium att konst och kultur görs tillgänglig där folk befinner sig. Detta beaktas t.ex. i samband med att man uppskattar kundernas behov av långvarig vård och omsorg samt i kundernas vård- och serviceplaner.
- Som en del av välfärdsberättelsen förbereder man i kommunerna regionala kulturvälfärdsplaner. Alternativt beskriver man i välfärdsberättelserna konst- och kulturverksamhet med betoning på att förverkliga invånarnas kulturella rättigheter samt att främja välfärd och hälsa.

¹ Landskapet ska enligt lagen ha hand om uppgifterna inom följande uppgiftsområden: 19) samordningen av de planer och utvecklingsinsatser som gäller kulturen som en del av genomförandet av landskapsstrategin, landskapsprogrammet och landskapsplanläggningen (RP 15/2017 6 §).

Rekommendationer till kommunerna

Kommunerna ansvarar även framöver för att främja välfärd och hälsa samt för att främja, stödja och organisera kulturverksamheten i kommunerna. I social- och hälsovårdsreformen framhävs kommunernas ansvar för att främja välfärd och hälsa ytterligare. Att främja välfärd och hälsa är en omfattande uppgift och förutsätter sektorövergripande samarbete förutom i kommunen även på ett bredare plan mellan olika aktörer. Kommunens välfärdsuppgift kan anses omfatta bl.a. att sammanföra människor, att stärka människornas delaktighet och samhörighet och att sörja för boendemiljöerna. Konsten och kulturen ska enligt rekommendationen vara en del av kommunens arbete för att främja välfärd och hälsa, livsmiljöerna och den allmänna kulturverksamheten samt den ekonomiplanering som anknyter till dessa. Utgångspunkten är att kommunerna främjar högklassig konst- och kulturverksamhet på sitt område, vilket bidrar till att stärka invånarnas välfärd och delaktighet.

Föreslagna åtgärder

- Kommunerna stärker nyttjandet av konst- och kulturtjänster när det gäller att i ett brett spektrum främja befolkningens välbefinnande och hälsa. I kommunstrategin, i planerna för välbefinnande och hälsa samt i utvecklingsplanerna som omfattar livsmiljöerna ställer man upp mål för sådan konst- och kulturverksamhet som främjar välbefinnande och hälsa. Hur väl de uppställda målen uppfylls följs upp som en del av kommunernas välfärdsberättelser och den strategiska ledningen.
- Som en del av välfärdsberättelsen förbereder man i kommunerna kulturvälfärdsplaner. Alternativt beskriver man i välfärdsberättelserna de mest centrala målen för konst- och kulturverksamheten: man beskriver dem med utgångspunkt i hur väl målen omfattar dels förverkligandet av invånarnas kulturella rättigheter, dels främjandet av välfärd och hälsa.
- Kommunerna reserverar anslag i de driftsekonomiska utgifterna för sådan konst- och kulturverksamhet som främjar välfärd och hälsa samt stöder invånarnas delaktighet.
- I byggprojekt reserveras en viss del av projektkostnaderna för anskaffning av konst till byggnaden (den s.k. procentprincipen).
- Kommunerna förvissas sig om ett förvaltningsöverskridande samarbete t.ex. med hjälp av sektorövergripande arbetsgrupper för välfärd och en ansvarig part för att koordinera kulturärenden (t.ex. en välfärdskoordinator). Syftet är att identifiera konstens och kulturens möjligheter som en del av arbetet för att främja välfärd och hälsa samt att följa upp hur ärendet framskrider eller verkställs.
- Kommunerna deltar i framtagandet av information om kulturvälfärd genom att svara på kulturenkäten TEAviisari². (Den första enkäten genomförs våren 2019).

² TEAviisari är ett redskap för kommunerna. Resultaten illustrerar aktiviteten i fråga om hälsofrämjande aktiviteter, med andra ord kommunens insatser för att främja hälsa och välbefinnande bland kommuninvånarna. THL 2018

Kontaktytorna

Till följd av landskapsreformen förändras kommunens och landskapets roll. Att främja välfärd och hälsa är en gemensam uppgift för kommunerna och för landskapen. Vardera parten producerar tjänster för samma invånare, vilkas välfärd påverkas av vardera partens lösningar. I ärenden som omfattar kontaktytorna mellan konst och kultur, respektive främjandet av välfärd och hälsa³, ska landskapen och kommunerna tillsammans komma överens om samordningen av kontaktytorna. Det här ska göras utan att glömma andra offentliga aktörer som har verksamhet i landskapet eller i kommunen liksom inte heller olika organisationer, privata företag och allmännyttiga samfund. Inom konst- och kulturverksamhet som främjar välfärd och hälsa uppstår på ett brett plan kontaktytor inom social- och hälsovårdstjänsterna, inom de kurativa, rehabiliterande och förebyggande tjänsterna samt främjande av människornas välfärd, hälsa och delaktighet. Detta inkluderar också tillväxttjänsterna, planläggningen och integrationstjänsterna.

Föreslagna åtgärder:

- Konst- och kulturverksamheten som en del av planerna för att främja välfärd och hälsa beaktas för varje fullmäktigeperiod i diskussionerna mellan landskapet och kommunen. Samma gäller anslagen för att förverkliga respektive mål.
- Kommunerna och landskapen förhandlar för varje fullmäktigeperiod om det samarbete, de målsättningar och den arbetsfördelning⁴ som krävs för att åvägbringa den konst- och kulturverksamhet inom social- och hälsovården och i övrigt som befordrar välstånd och hälsa.
- Samarbetet omfattar det fria bildningsarbetet i kommunen, kulturväsendet samt konst- och kulturinstitutionerna. Utöver detta beaktas organisations- och medborgarsamhället liksom den privata sektorns aktörer.
- Den regionala välfärdsberättelsen är ett resultat av mångsektoriellt samarbete inom vilket man har säkerställt sektorövergripande samarbete: t.ex. har man grundat ett sektorövergripande organ eller ett samarbetsforum av annat slag med koppling till sådana strukturer som gynnar arbetet till förmån för välfärd och hälsa i landskapet.

³ En kontaktyta omfattar en gräns i funktionellt avseende mellan två eller flera organisationer. THL 2018

⁴ Exempel på stöd som omfattar organisationernas verksamhet: att ställa lokaler till förfogande för sådana organisationer som arbetar för välfärd och hälsa. Enligt prövning beviljar landskapet organisationerna anslag.

Förutsättningar för att på ett kvalitativt sätt förverkliga konst- och kulturverksamhet

Inom all den konst- och kulturverksamhet som social- och hälsovården genomför är det viktigt att se till att verksamheten är mångsidig och kvalitativt högtstående. Med avseende på kvaliteten på den verksamhet som verkställs är det viktigt att det finns tillräcklig expertis för konst- och kulturanskaffningar. Anslag ska ha reserverats för ändamålet. Vidare är det viktigt att de organisationer som verkställer konst- och kulturverksamhet har personalmed kunskap inom konst och kultur. Viktigt är också att organisationen ända upp på högsta nivån förbinder sig till verksamheten. I syfte att trygga verksamhetens etiska halt ska utgångspunkten vara respekt för människovärdet och de grundläggande rättigheterna. Med planmässighet och långsiktighet garanteras ett lyckat och kvalitetsmässigt högtstående slutresultat.

Betydelsen av konst och kultur för människans välbefinnande

Internationella undersökningar belyser konstens och den konstnärliga verksamhetens betydelse för den fysiska och psykiska välfärden och hälsan och som en del av en persons vård och av hans eller hennes tillfrisknande. Deltagande i konst- och kulturverksamhet erbjuder möjlighet, stöd och resurser att i det dagliga livet främja hälsa och välbefinnande på ett övergripande sätt. I flera undersökningar har man granskat hur idkandet av konst och kultur inverkar på en persons psykiska och fysiska hälsa ⁵.

Deltagande i kultur är en rättighet för alla

En viktig utgångspunkt i förverkligandet av statens kulturpolitik är medborgarnas grundläggande rättigheter och kulturella rättigheter. I Finlands grundlag garanteras de kulturspecifika rättigheterna som en del av de kulturella rättigheterna. Ett av de centrala målen i undervisnings- och kulturministeriets kulturstrategi fram till 2025 är att öka folks delaktighet och deltagande i kulturen och att minska skillnaderna mellan olika befolkningsgrupper vad gäller deltagandet. I bakgrunden finns en uppfattning om att varken boningsort, livsmiljö, ålder, hälsotillstånd, funktionsförmåga, språk, förmögenhet eller etnisk, religiös eller kulturell bakgrund får lägga hinder i vägen för deltagande i kultur eller för ett bra liv. Speciell vikt läggs vid att säkerställa tillgången till konst och kultur och vid att de kulturella rättigheterna förverkligas.

⁵ Bland andra Cuypers, K., Krokstad, S., Holmen, T. L., Knudtsen, M. S., Bygren, L. O., & Holmen, J. 2012: Patterns of receptive and creative cultural activities and their association with perceived health, anxiety and satisfaction with life among adults: the HUNT study, Norway. *Journal of Epidemiology and Community Health* 66:8, 698–703; Davies, C., Knuijan, M. & Rosenberg, M. 2016: The art of being mentally healthy: a study to quantify the relationship between recreational arts engagement and mental wellbeing in the general population. *BMC Public Health* 16:15; Bygren, L. O., Weissglas, G., Wikström, B.-M., Konlaan, B. B., Grjibovski, A., Karlsson, A.-B., Andersson, S.-O. & Sjöström, M. 2009: Cultural participation and health: A randomized controlled trial among medical care staff. *Psychosomatic Medicine* 71:4, 469–473.

Tilläggsuppgifter

- **Konst- och kulturverksamhet som främjar välfärd och hälsa i landskaps- och vårdreformen (på finska):**
<https://alueuudistus.fi/kulttuurihyvinvointi>
- **Landskapen och kommuner främjar välfärd och hälsa:**
<https://alueuudistus.fi/sv/framjande-av-valfard>
- **Likställdhet och tillgänglighet med avseende på kulturpolitiken:**
<https://www.cupore.fi/fi/tietokortit/likabehandling-och-tillgaenglighet-inom-kulturpolitiken-i-finland>
- **Konstens och kulturens inverkan på hälsan (på finska):**
<https://media.sitra.fi/2017/11/21100218/Taiteen-ja-kulttuurin-vaikutukset-terveyteen-tietokortti.pdf>
- **Konstens och kulturens inverkan på det sociala välbefinnandet (på finska):**
<https://media.sitra.fi/2017/11/21095355/Taiteen-ja-kulttuurin-vaikutukset-sosiaalseen-hyvinvointiin-tietokortti.pdf>
- **Att främja välbefinnande inom kommunens olika sektorer (på finska):**
<https://www.kuntaliitto.fi/asiantuntijapalvelut/hyvinvoinnin-edistamisen-hyvat-kaytannot>

Undervisnings-
och kultur-
ministeriet

SOCIAL- OCH
HÄLSOVÅRDSMINISTERIET

ISBN 978-952-263-609-6

Helsingfors 2018

